

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การใช้แรงงานเด็ก มีตั้งแต่การใช้แรงงานเพื่อยังชีพในครอบครัว และการใช้แรงงานเด็กในกิจกรรมเชิงพาณิชย์ ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีการใช้แรงงานเด็กเชิงพาณิชย์สูงมาก ทั้งนี้จากอัตราการเข้าสู่กำลังแรงงานของเด็กวัยรุ่นอายุระหว่าง 11-14 ปี ของประเทศไทยปรากฏว่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยของทุก ๆ ประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2529)

สถานะเศรษฐกิจในปัจจุบันที่มีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมเจริญก้าวหน้าขึ้นมากจนมีผลทำให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เปลี่ยนแปลงจากประเทศเกษตรกรรมไปสู่ประเทศกึ่งอุตสาหกรรมและใกล้จะเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Countries : NICs) มากยิ่งขึ้น ความต้องการแรงงานของภาคอุตสาหกรรมก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจากความต้องการแรงงานที่ไม่มีฝีมือไปเป็นความต้องการแรงงานกึ่งฝีมือ หรือมีฝีมือ และต้องการแรงงานที่มีการศึกษาในระบบเป็นจำนวนไม่ต่ำกว่า 9 ปี และมีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการที่เด็กในชนบทจะเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าไปสู่ภาคอุตสาหกรรมที่ต้องการแรงงานที่มีทักษะ และปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมาย จึงมีโอกาสน้อย เพราะเด็กในชนบทส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาเพียงชั้นบังคับ เด็กที่มีการศึกษาแค่ชั้นบังคับจำนวนมาก จึงต้องเข้าไปทำงานในสถานประกอบการที่มีได้จดทะเบียน และเป็นสถานประกอบการที่มีทุนต่ำ แต่ก็เป็นการที่มีการแข่งขันในตลาดสูง เด็กต้องทำงานหนัก ค่าแรงต่ำ ทั้งๆที่กฎหมายเรื่องการคุ้มครองแรงงาน (ฉบับที่ 12) ห้ามนายจ้างรับเด็กอายุต่ำกว่าสิบสามปีบริบูรณ์ เป็นลูกจ้าง ถ้าเด็กนั้นอายุยังไม่ถึงสิบห้าปีบริบูรณ์ นายจ้างจะรับเข้าทำงานได้ก็ต่อเมื่องานนั้นต้องไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ความเจริญเติบโตของร่างกายและกระทบกระเทือนต่อจิตใจของเด็ก แต่จากสภาพความเป็นจริงปรากฏว่า ยังมีการใช้แรงงานเด็กที่ไม่เหมาะสมเป็นจำนวนมาก

จากโครงการวิจัยของ TDRI (ตารางที่ 1.1) จนกระทั่งปี ค.ศ. 2000 ประมาณ
สามในสี่ของแรงงาน ยังมีการศึกษาชั้นบังคับ 6 ปี ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องขยาย
โอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กทั่วประเทศ แต่การขยายโอกาสการศึกษาโดยให้เป็นการศึกษา
ชั้นบังคับจาก 6 ปีมาเป็น 9 ปี อาจมีผลทางลบต่อครอบครัวที่ยากจน เพราะสาเหตุสำคัญที่
ทำให้เด็กต้องขาดโอกาสในการศึกษาต่อหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้วนั้น คือปัญหาความ
ยากจนของผู้ปกครอง (กองเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ) และเกิดจากการที่ ระบบการศึกษาเนื่องจากหลักสูตรไม่สอดคล้องกับสภาพ
ความเป็นจริง โดยที่ไม่ได้มุ่งที่จะตอบสนองความต้องการทางสังคมและเศรษฐกิจ ในท้องถิ่นที่
เด็ก ๆ เหล่านั้นอาศัยอยู่ และการเห็นตัวอย่างของผู้ที่มีการศึกษาในระดับสูง กลายเป็นผู้ที่มี
คุณสมบัติสูงเกินไป ซึ่งไม่เป็นการสอดคล้องกับประเภทของงานที่มีอยู่ในชุมชน หรือตลาดแรง
งานท้องถิ่น เพราะฉะนั้นคนกลุ่มนี้จึงต้องว่างงาน หรือไม่ก็ต้องละทิ้งท้องถิ่นของตน ไปทำงาน
ในเมืองหลวง หรือในเมืองตามภูมิภาค

งานศึกษาวิจัยจำนวนมากได้ทำการศึกษถึงการใช้จ่ายแรงงานเด็กในเขตเมือง โดย
เฉพาะกรุงเทพมหานคร งานศึกษาวิจัยการใช้จ่ายแรงงานเด็กในชนบทมีงานวิจัยของ เดช กาญจ-
นางกูร (2534) ที่ศึกษาถึงบทบาทในทางเศรษฐกิจของเยาวชนชนบทจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็น
การศึกษาถึงกิจกรรมของผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนในชนบทเท่านั้น โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ
ตั้งแต่ 11-25 ปีและมีสถานภาพโสด แต่การศึกษาที่ผ่านมายังมิได้เปรียบเทียบต้นทุนของการ
ศึกษา และต้นทุนค่าเสียโอกาสของการศึกษา

สำหรับงานศึกษานี้ เป็นการศึกษาถึงกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจและการลงทุนเพื่อการศึกษา
ของเด็กวัยเรียนในชนบทเชียงใหม่ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเด็กอายุตั้งแต่ 11 ปีถึง 15 ปีบริบูรณ์
และเป็นเด็กที่อยู่ทั้งในและนอกระบบการศึกษา ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาถึงต้นทุนค่าเสีย

โอกาสทางการศึกษา เพื่อใช้วิเคราะห์ต้นทุนค่าเสียโอกาสของครอบครัวในการให้การศึกษาบุตร
ธิดาชั้นพื้นฐาน 9 ปีต่อไป

การขยายโอกาสทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้เริ่มกระทำโดยแยกการ
ศึกษาออกเป็นสองโครงการ คือ "โครงการนำร่องขยายโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับ" ของ

สำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ และ "โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น" ของกรมสามัญศึกษา โครงการขยายโอกาสทางการศึกษานี้ ขึ้นแรกได้ทำการทดลองใช้ในพื้นที่เป้าหมายภายใน 38 จังหวัด ในเขตชนบทพื้นที่ยากจนจำนวน 235 แห่ง โดยยึดหลักการให้ผู้เรียน ได้ความรู้และประสบการณ์ที่เท่าเทียมกัน และเน้นการเรียนการสอนในวิชาชีพเกษตรเป็นหลัก แต่ให้โอกาสเลือกเรียนวิชาชีพอื่น ได้ตามความถนัด และตามความจำเป็นของท้องถิ่น

เมื่อเด็กต้องอยู่ในโรงเรียนเป็นระยะเวลายาวนานขึ้น การที่เด็กจะมีโอกาสช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ หรือช่วยหารายได้มาจุนเจือครอบครัวก็ย่อมมีน้อยลง แต่ตรงกันข้ามกับทำให้ค่าใช้จ่ายต่างๆเกี่ยวกับตัวเด็กสูงขึ้น เพราะบิดามารดาต้องลงทุนในการศึกษาของบุตรมากขึ้นและนานขึ้นนั่นเอง การศึกษานี้จึงต้องการวิเคราะห์บทบาททางเศรษฐกิจของเด็กในครัวเรือนชนบท และการลงทุนทางการศึกษาของครัวเรือน ในกรณีที่เด็กต้องชดเชยจำนวนปีในการศึกษา

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อที่จะทำการศึกษาดังกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ และการลงทุนเพื่อการศึกษาของเด็กในชนบทเชียงใหม่ โดยรายละเอียดของการศึกษามีดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงโอกาสทางการศึกษาระหว่างเด็กชายกับเด็กหญิง
2. เพื่อเปรียบเทียบการลงทุนในการศึกษาของเด็กชายกับเด็กหญิง
3. เพื่อศึกษาต้นทุนค่าเสียโอกาสของการศึกษาของเด็กชายกับเด็กหญิง
4. เพื่อศึกษาถึงความสำคัญของเด็ก ในกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดและไม่ก่อให้เกิดรายได้ในครัวเรือน

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

การศึกษานี้คาดว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงโอกาสทางการศึกษาระหว่างเด็กชายกับเด็กหญิง
2. เพื่อช่วยในการวางแผนการศึกษานอกระบบและการฝึกอบรมให้กับแรงงานเด็ก

เพื่อที่จะพัฒนาแรงงานให้มีคุณภาพ และมีโอกาสที่จะเพิ่มทักษะไปเรื่อย ๆ

3. เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการขยายโอกาสทางการศึกษาภาคบังคับ
4. เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็กในภาคเกษตรกรรม และภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ

1.4 องค์ประกอบของวิทยานิพนธ์

ในการศึกษานี้สามารถแยกประเด็นเพื่อพิจารณาออกได้เป็นสองส่วนคือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจและส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของเด็กในชนบท ซึ่งรายละเอียดของแต่ละส่วนจะปรากฏอยู่ในบทต่าง ๆ ดังนี้

บทที่ 2 เป็นการสำรวจผลงานการศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานเด็กทั้งในภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม และงานวิจัยทางการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาต่อของเด็กหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว เพื่อใช้เป็นแนวทางในการตั้งสมมุติฐานการศึกษาคั้งนี้ ตลอดจนระเบียบวิธีวิจัย

บทที่ 3 เป็นการกล่าวถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านที่ทำการศึกษาในบทนี้เป็นการปูพื้นฐานเพื่อให้ทราบภูมิหลังของหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ รวมถึงการอธิบายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต และตลาดแรงงานนอกภาคเกษตรในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการเชื่อมโยงเข้าสู่บทที่ 4 และบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 4 เป็นการกล่าวถึงโอกาสทางการศึกษาและค่าใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กชนบท โดยจะศึกษาถึงโอกาสในการศึกษาต่อระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย ตลอดจนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาต่อของเด็ก

บทที่ 5 การศึกษาถึงต้นทุนค่าเสียโอกาสของการศึกษา โดยที่จะศึกษาถึงระดับกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจระหว่างเด็กชายและเด็กหญิง พร้อมทั้งรายละเอียดของกิจกรรมที่เด็กมีส่วนร่วมด้วย

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษารวมทั้งข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาดังกล่าวเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

ตารางที่ 1.1 การคาดคะเนสัดส่วนแรงงาน แยกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	1990	1995	2000
ประถมศึกษาและก่อนประถมศึกษา	83.2	80.0	75.5
มัธยมศึกษาตอนต้น	6.4	7.7	9.4
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2.5	3.2	4.1
อาชีวศึกษา	2.7	3.0	3.7
เทคนิค	1.3	1.6	2.2
มหาวิทยาลัย	3.9	4.4	5.2

การคาดการณ์ภายใต้สมมติฐานผู้จบระดับประถมศึกษาทุกคน ที่จะเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ตั้งแต่ปี 1992

ระดับการศึกษา	1990	1995	2000
ประถมศึกษาและก่อนประถมศึกษา	83.2	78.9	71.8
มัธยมศึกษาตอนต้น	6.4	8.2	11.3
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2.5	3.3	4.6
อาชีวศึกษา	2.7	3.0	3.7
เทคนิค	1.3	1.6	2.2
มหาวิทยาลัย	3.9	4.7	5.5

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย "การพัฒนาระบบการศึกษาและเศรษฐกิจ สำหรับนโยบายและการปฏิรูป" หน้า 49, 2534.